

Tanulmányút-tapasztalatok Franciaországban...

Egy francia erdészecsoport az év elején szállást kapott Mátrafüreden. Mint ahogy lenni szokott, ismerkedés és beszélgetés közben szóba került a kapcsolatfelvétel lehetséges módja. Gyors megegyezés után a magyar fél vállalta egy 22 fős csoport itthoni szállásának és ellátásának biztosítását cserébe az evrét, ha a francia fél ugyanezt megteszi. Az utazás mindkétnek saját költsége. 1995. június első felében meg is jöttek a vendégek, és a mátrafüredi Erdésziskola vendégeként kellemes napokat töltöttek Észak-Magyarország nevezetes tájain. Június 30-án indult a magyar csoport út napra Franciaországba.

Első nagyobb állomásként Nancy volt. A CNFF = Centre National de Formation Forestier, azaz Nemzeti Erdészeti Nevelési Központban kaptunk igen figyelmes elhelyezést. A könyvtárral, oktatótermekkel, házi nyomdával igen jól felszerelt intézményben többféle képzés folyik (szervezte 5 osztályra osztható): szakemberek nevelési osztálya; hivatalnokok nevelési osztálya; személyzeti és adminisztrációs osztály; gazdasági osztály; általános szolgáltatás.

A képzés elméleti és gyakorlati. Rövidebb-hosszabb ideig tart (1 hét a minimum, 10 hónap a maximum). Csak felnőtt leendő vagy már szolgáló erdészeti dolgozók teljesen ingyenes képzése folyik itt. Még az útköltségeket is fizetik. Jól felgöngyöltek, hogy a szakemberek mindig a legfrissebb, legújabb információkhoz jussanak. A szakmunkástól az igazgatóig bezárólag minden beosztásban lévő dolgozóra 2-3 éven belül sor kerül. Az oktatókat külön pályázat útján választják ki a legjobb gyakorlati és elméleti szakemberekből. Az általánosan "tanárok" mellett meghívott előadók is foglalkoztatnak. Számítógépes rendszerüket éppen ez időtájt korszerűsítik. (Ha valaki keres egy szakmai könyvet, mely náluk nincs meg, a gép „megmondja”, melyik könyvtárban található.) Hatvanféle folyóiratot jaratnak. Saját tanáraikat is továbbképzésre készítik. A jól felszerelt ebédlő igen tágas, 200 főt is kiszolgálhat egyszerre. Társalgó, labdarúgópálya stb. teszi az itt-tartózkodást komfortossá. Az alkalmazottak nagy része szolgálati lakásban lakik 500 m-re a központi épülettől. Barátságos a környezet. Állami költségvetésből gazdálkodnak és saját bevétel is szorgalmaznak. (Hét végén bérbe adják a helyiségek egy részét más szervezeteknek is – ottlétünk alkalmával is tapasztaltuk.)

A CNFF illetékes kabinet-vezetői tartottak elméleti ismertetést. Megtudtuk, hogy az erdészet is a mezőgazdasági és halászati minisztériumhoz tartozik. Meglepető, hogy a fejlett agrár-gazdaság az erdészetet egyáltalán a nemzeti jövedelemnek csak 4%-át adja, az ipar 31%-át, a szolgáltatás 65%-át. Franciaország erdőműveltsége 25%-os. Az összes erdő 71%-a magánkézen van (kb. 10 millió ha), 29%-a állami erdő (4 millió ha). Az erdők 25%-a 4 ha alatti területű, és rengeteg tulajdonosa van. 4 és 25 ha közötti erdők tesznek ki 30%-ot, és a 25 ha feletti erdők 45%-ot, a tulajdonosok 1%-a birtokolja ezt. Az állami erdők, melyeknek egy jelentős része közösségi = önkormányzati erdő, az állami erdészet kezeli. Az ONF, vagyis a hivatal önállóan végzi munkáját; 25 országos egysége van. Főtevékenysége a személyzeti ügyekre, a tervezésre, gazdálkodásra (költségvetésre) és a kereskedelemre irányul. Csak minden 20 ha feletti erdőre kötelező az erdőterv. Rendkívül erős szervezethez, szinte rendőrségi közzel felruházott hivatalos személy az erdész. Külsőségekben is hangsúlyt adnak ennek. Szép formaruhájuk többféle használatban jelenik meg. Az erdőben is egyenruhában köszöntöttek bennünket, de a fogadáson is, csak ott az elegáns társasági öltönyt. Jellemző, hogy a 4 millió ha állami kezelésben levő erdők kezelésében mintegy 600 erdőmérnök, 5000 technikus, 1500 adminisztratív dolgozó és 6000 fizikai munkás vesz részt. A fizikai munka jelentős részét vállalkozókkal végeztetik (bérbe adják). Az erdésztől elvárják az általános állami érdekvédelmet, a természetvédelmi szemléletet, a szociális érzékenységet, a kiváló szakértelmet, a fejlesztőképességet, az erdő minden oldalú védelmét, kihangsúlyozva a tűzvédelmet és még számos feladatot. A magas követelmény teljesítése természetesen megfelelő elismerésben is részesül. (Szolgálati lakás, ruhák, kedvezmények – pl. továbbképzésre stb.)

A vadgazdálkodás lényege, hogy a vadászati jog a terület tulajdonosáé. Bizonyos korlátok között ő döntheti el, hogy saját maga vadászik

csak vagy bérbe adja, esetleg más tulajdonossal társulást hoz létre. A bérlet általában 12 évre szól, a helytől változva. Érdekes, hogy a bérleti díjba beépítik (10%) a várható vadkár térítési díját is. A vadászok szövetségbe lépnek, a megyei szövetségek jelentős jogkörrel rendelkeznek. A hatalmas országban vidékenként is eltérő módozatok alakulnak ki. Terv szerinti vadászhatnak, de az bizonyos, hogy lényegesen kevesebb vad van náluk, mint nálunk. Igazolva láttuk az erdőjárás alkalmával.

Első erdőbejárásunk tárgya a tölgygazdálkodás volt Champenoux-ban. Mintegy 3/4 órást út után egy látványunk is szép erdőben üdvözölt bennünket egy fiatal erdőmérnök és a kedves ösziöl halántékú erdész. Lőszőn kialakult, változó vízgazdálkodású termőhelyen, ahol az évi csapadék 800 mm vagy a feletti, arról győzhettem meg, hogy az erdőnevelésnek bizony számos útja, módja lehet, de a természet adottságok meghatározóak. Történetesen arról van szó, hogy derék barátaink ma büszkén mutatták a korábbi sarjerdő-gazdálkodás helyett alkalmazott magról történő felújítást. Ebben meg nem lenne semmi különös, de ők ezt úgy tudják csinálni, hogy vadkerítés nélkül semennyi, vagy igen kevés csemete felhasználásával, mert a makktetemes rendkívüli bősége, a terület vadsgénegsége, a jó időjárás teljes garancia az új erdő létrejöttének. Az ún. végvágást elhúzzák, több lépcsőben veszik le az idős fákat, általunk először meg nem értett módon. Hiszen az igen sűrű és felnövő újulatban jelentős kár lehet, nem beszélve arról, hogy a szórtan álló idős tölgyek egészségi állapota romlik (gatyásodás, viharkár). A magyarázat gazdálkodási: nem kell a fa csak módjával. Terveik szerint 14-16 éves korig tartják itt a tölgyet azzal a tervvel, hogy évi 2-3 mm-nél nagyobb évgyűrű ne keletkezzen. Láttunk fiatal (1949-ben újult) erdőt is, ahol érzékeltettük szolgálásunk igazságát: lába vízben, törzse subában, feje szabadon – s kiválóan érzi magát a tölgy. A subát elsősorban gyertyán, de más fajok is képezik. Nagyon érdekes volt az hallani, hogy korábbi (múlt századi) gazdálkodás eredményeként a tölgyfák törzs és korona aránya 1:1 volt, míg az új móddal 2:1 a törzs javára. Nyilván jelentős a különbség a hasznosításban. Megkockáztattuk: értékönvelő bővített újratermelésről van szó.

Másik utunk a Vogézekbe vezetett. Vendéglátóink a végére hagyták a csattanót. Ritkán látható szép vidékre vittek bennünket. Nancytól délkeleti irányba, Mulhouse felé, a Moselle folyó völgyében kapaszkodott fiatalnak éppen nem mondható autóbuszunk az 1400 m magas Vogézek hegyei közé. Még a hegy lábánál felvittük az erdész-kollégákat, akik kalauzoltak bennünket. Nyugatról – az Atlanti-óceán felől – ez az első komoly hegység, amelybe a felhők ütköznek. A nyugati Vogézek ezert 2000 m-től esős is kapnak, ez meghatározó. Itt az erdő úgy nő, mint nálunk az Alföldön a tarack. A sző szoros értelmében kútdenek az erdő terjedése ellen. A birka ebben a legjobb segítőtűk. A számukra fenntartott legelők jelentik a tisztásokat. Első megállónk egy szálaló vágásmóddal jelölt jegenyefenyves (keves luc és néhány lombos fa). A 10 m³/ha/év növekedésű erdőben szinte törzsenként ismeri az erdész a fákat és okos gazdálkodással 10-12 évenként nyúlnak bele. Lábon adják el a kivágásra itélt fákat. Törökvenűk, hogy szép, egyenletesen változó korosztályú erdőt tartsanak fenn. Sikerül is nekik. Itt örök erdő van. A mohával, áfonyával, páfránnyal dúsan benőtt aljnövényzetben szépen nőnek az új kis fenyők is. (Mi magyarak gyűjtöttünk is. –Lehet, hogy lesz hazánkban is a Vogézekből származó jegenyefenyő.) Az erdész számára itt csak a kitermelés körülményei, nehézségei jelentik a gondot. Megfigyelhetünk persze szép szalderdőt is. Letermelés után itt is természetes úton újítják fel az erdőt.

A szakmai érdekesség és szépség után egy hangulatos kis hegyi faluban, Panois központjában ebédtünk. Visszafelé jövet megismertük a gyönyörű fekvésű La Bresse kiránduló központot, a téli sportok kedvenc helyét. (Novemberből áprilisig lehet szelni.) Mint a világ számos helyén, itt is emlékmű őrzi fel a II. világháború eszelen vérontását. E térségben jelentős partizánharcok folytak – ártatlanok pusztításával.

Bücsűzva a Vogézekről, kicsit búcsúztunk Franciaországtól is. Hazafelé jövet kevéske frankunkat költöttük el egy bevásárló központban szeretteink megajándékozására. Másnap reggel ragyogó időben köszöntünk el házigazdajainktól. Még minden jóval ellátva, minden jól kívánva intettünk búcsút egymásnak. Fárastó volt az út, de megérite.

Fröhlich András

Jubileumi találkozó Sopronban

Az egykori, esztergomi m. kir. Alerdész-szakiskola 1945-ben végzett növendékei 50. éves találkozót tartottak Sopronban, a „Roth Gyula” Erdészeti és Faipari Szakközépiskola tanévnyitójának keretében.

Dr. Rónai Ferenc szakközépiskolai igazgató és *dr. Firtás Oszkár* ny. mérnök-tanár támogatásával, illetve rendezői közreműködésével szerény, de tartalmában színvonalas és emlékezetes rendezvény részesei voltunk. A jubiláló „öregdiákok” felkutatásában és szervezésében *Sasvári Kálmán* végzett – több hónapon át tartó – nagy elismerést érdemlő munkát.

Füvfolyamunk 1943-ban 32 fős létszámmal kezdte a tanévet. A vizsgabizottság céljára 1945-ben 19-en állhatunk. Hiányzó osztálytársaink az a világháború utáni hadifogoly menetszlopokban rótták az országutak kilométereit, valahol Fűrőpáiban... Ők csak később tudták befejezni félbeszakadt tanulmányaikat.

A soproni félévszázados találkozón 11 öregdiák volt jelen, akik – a tanévnyitói ünnepség keretében – dr. Rónai Ferenc igazgatótól vehették át az „Arany Jubileumi Oklevelet”. Név szerint a következők:

Csányi Sándor – Gödöllő, *Dózsa Mihály* – Máza-Szászvár, *Horvácsék Vilmos* – Dunasziget, *Horváth Ernő* – Fertőd, *Karácsony Ernő* – Solymár, *Pechl József* – Aszód, *Saskó István* – Kismaros, *Sasvári Kálmán* – Budapest, *Szabó Imre* – Ravasz, *Varga László* – Nógrád, *Varjú László* – Szombathely.

Íde kívánczik azoknak az osztálytársaink a neve is, akik már nem lehetnek ott a találkozón, mert az utóbbi évtizedben véglegesen eltávoztak az erdőségek nagy családjából:

Horváth Gyula – Lovászpata, *Kaszás János* – Szigetmonostor, *Kempf Ferenc* – Salgótarján, *Sógor Lajos* – Budapest, *Simon Kálmán* – Lillafüred, *Tóth István* – Vác.

Tőlük a kegyelet és a megemlékezés néma egy percében vettünk végeleges búcsút.

Nem ünnepelhetett velünk együtt *Nevendős István* Bugacról, aki kórházi kezelés alatt áll (sajnos már fellábal) és nem sikerült megtalálni *Lehoczky Zoltán*, aki oklevele megszerzése után szülőföldjére – a trianoni batar északi oldalára – távozott és nemhivatalos értesüléseink szerint a csehszlovák állami erdészetben teljesített szolgálatot.

A tanévnyitói ünnepség után dr. Rónai Ferenc igazgató fogadásán vettünk részt, amelyen az egykori diákekt emlékezetes történései, valamint a gazdag gyakorlati élet megemlékezései elevenedtek újjá.

A találkozó lehetőségének biztosításáért, a jubileumi oklevelekért, valamint a kedves vendéglátásért *Csányi Sándor* mondott köszönetet az öregdiákok nevében a szakközépiskola igazgatójának és tanári karának.

A délutáni napszakot betöltő találkozó jó hangulatban, baráti elbeszélgetésekkel, s végül a búcsúszások megható perceivel fejeződött be.

Csányi Sándor

Kékvércsek erdejében

Talán nem mindenki előtt ismert: Homoki Nagy István a Kékvércsek erdejében című világsikert aratott filmjét az Ohati erdőben forgatta. Ez a csodálatos terület is a Nyírerdő Rt. tiszacsegei erdészetének területén található, a Hortobágyi Nemzeti Parkon belül. Ezt a szép tájat, az ohati erdőt választotta táborhelyül az a csapat, amely „Nemcsak a védett az érték” jelszóval vonult ki ide, hogy felferje az élővilágot. A Debreceni Agrártudományi Egyetem, a Hortobágyi Nemzeti Park, valamint a Tiszacsegei Erdészet közös akciójának vezetője *dr. Juhász Lajos* egyetemi tanár volt. Terepmunka során gyűrűztek madarakat, számos fényképet készítettek, ismerkedtek a növény- és állatvilággal, részt vettek a fiatal erdők kézi ápolásában. Filmvetésekkel, videobemutatókkal szereztek újabb ismereteket tájról, természetéről, védett és nem védett értékekről. A jövő esztendőben megismétlik ezt az ismeretszerző, pihentető és értéktörő táborozást.

Német-magyar erdőifjúsági találkozó

Az 1988-as és 1989-es nagysikerű táborozás után végre újra sikerült ez évben hasonlókat szervezni a német-belga-holland határ térségében, Würselen városrészében. Az észak-rajna-vesztfáliai szervezet meghívására részt vett ezen tanárok kíséretében a mátrafüredi „Vadas Jenő” Erdészeti Szakközépiskola ötfős tanulócsoportja is. Ez egyben öt éves jubileumát is jelentette a két szervezet közötti kapcsolatnak.

Az előkészítés és levezetés *U. Jakesch* és *R. Migende* urak kezében volt és hét városból összesen 248 fő 192 éjszakát töltött itt. A gyakorlati munka során tölgyecsek és lombergyes állományok tisztításával foglalkoztak és egy emléktárgy tulajának pasaportát igyekeztek körülkerítéssel megakadályozni Kaisersruh természetvédelmi területén. Ugyanígy egy juharcseresznye-körös felújítást szabadítottak fel dús bodzanöveget nyomása alól, benőtt járóösvényeket tettek újra járhatóvá, és különböző egyéb fenntartási munkákkal összesen 287 munkaórát teljesítettek.

Bő idő állt rendelkezésre az egyéb tapasztalatszerzésre is. Meglátogatták a rajnai barnaszén vidéket, az aacheni újságszkiadót, egy számítógépgyárat Würselenben, Nettesheim természetvédelmi központját, kocsiztak a magas Venn-en Belgiumban. Aachenben érdeklődést váltott ki az Oltimermuseum és egy fűrésztüzem. Jó időben természetesen nem hiányozhat a szabadban való fürdés sem. Az élmények csúcspontját jelentette augusztus 20-án Szent István emlékművének megkoszorúzása a magyar kápolna mellett.

Gitármuzsikával fűszerezett hangulatos táborítüzek zárták általában a napokat. Nagy volt az öröm, amikor a második hét végén értékes díjak átadására került sor. A magyar vendégeknek *J. Franz*, a német Waldjugend szövetségi elnök kötötte fel tagsági elismerésként a mozgalom nyakkendőjét.

Az 1995. évi táborozás összességében jól sikerült. Ezt méltatta az egyik estén *Cadenbach* aacheni konzul úr és *dr. Erdődy* bonni magyar követ. A helyi cégek bőkezű támogatása mellett a rendezvény a minisztérium segítségével is élvezte. Bőven foglalkozott vele a helyi és nemzetközi hírszolgálat is.

Roland Migende

Greenpeace együttműködés erdészettel

A bajor erdészeti miniszter utasította az Allgäu erdőhivatalait, hogy adjanak technikai segítséget a Greenpeace kutatóinak az erdekben folyó özonmérésekhez. Megegyezés jött létre a tekintetben, hogy a mérési eredmények az erdészeti kárvizsgálatokhoz is rendelkezésre állanak. Véleménye szerint a bajor erdőkben nincs mit takargatni...

A müncheni Olimpia-csarnokban idén másodszor rendezték meg a *Bayernoko* kiállítást, amelyen 400 kiállító kínálja fel négy napon át környezetbarát módon előállított vagy ily módon használható termékét.

NAGY ELŐDEINK NYOMÁBAN Botvay Károly (1897-1958)

Nehéz feladat *Botvay Károlyról* írni, hiszen öt több éven keresztül hallgattam, vizsgáztam nála és emberi, tanári vonásait közvetlen közelből csodálhattam. Amikor teütem frögépm mellé, az emlékezet zugaiból számtalan mozzanat, apróbb-nagyobb történés tolikodik elő és nehéz ezt úgy összerakni, hogy teljes képet adjon egy nagyszerű pedagógusról, elmélyült kutatóról és kiművelt, human érdeklődésű emberről. No, de vegyük sorjában. 1897-ben a bácskai Adán született. Ez a Tisza menti kisváros alföldi környezetével meghatározóvá vált későbbi pályáján. Középiskoláit az ugyancsak elcsatolt Újverbászon. Újvidéken, majd Szegeden folytatta, de néhány évet a Tátra tövében húzódó patinás és történelmi levegőt sugárzó Lőcsén is töltött. Talán ez az erdővel koszorúzott, csodálatos régi épületekkel ékes kisváros indította az erdész pálya felé. Az I. világháborúban rövid ideig katonáskodott, majd 1917-ben iratkozott a nagy hírű selmechányai akadémiára. Oklevelét már az áttelepült főiskolától, Sopronban kapta meg 1924-ben. A legnehezebb időszakban. Mert pályakezdése egybeesett a vesztes háború utáni ájultságból ocsúdó ország Trianon utáni nehézségeivel, a megcsönkített ország összes bajai akkor jelentek meg a maguk szomorú valójában és mindezt tetézte a gazdasági pangás is. Ezért örült, amikor szerény fizetésű szakdijfjónként elhelyezkedhetett Sopron város erdejénél, majd pedig a Főiskolán, későbbi működése színhelyén. Hosszabb ideig tanársegéd, majd adjunktus volt. Közben majd egy évet tölthetett a müncheni erdészeti kutatóintézetnél ösztöndíjasként. Akkortájt ez az intézmény igen erősen foglalkozott a talajfizikával, és ezt Botvay is követte hazatérte után.

Korán észrevette, hogy a hazai erdők növekedése alapvetően talajuk vízgazdálkodásától függ, ezért is fordult figyelme ebbe az irányba. Új szedimentációs mérleget készített és ennek használatát ma is korszerűnek mondható matematikai számításokkal fejlesztette használható eszközzé, ezzel lehetett a talaj vízgazdálkodását alapvetően befolyásoló mechanikai összetételt az akkor szokásosnál pontosabban meghatározni. Kapilláris vízemelési vizsgálataival kimutatta, hogy a homok jellemzésére az addig szokásos 5 órás helyett a 2 órás kapilláris vízemelés adata biztosabb tájékoztatást ad. Erről készített dolgozata ma is szívesen hivatkozott szakmunka a talajtan szakirodalomban. Alföldi származását jelzi, hogy az Alföldön elterjedt akácok talajtani vonatkozásait módszeres alaposággal tárta fel, és ez jelzi kötődését az alföldi térség felé. Ez a motíváció indította később arra, hogy a II. világháború után nagy lendülettel elindult alföldfásítási munkához rendszeres szaktanácsadás céljából nagy energiával kapcsolódjék.

A Termőhelyismereteni Tanszék éléről a háború végén emigrációba vonult *Vági István* megírult helyére 1947-ben kapott kinevezést és haláláig, 1958-ig oktatta az újabb erdészgenerációkat. Szabad kezet kapott ahhoz, hogy korábbi megállásait érvényesítve azokra a talajjokra tanítsa meg diákjait,

amelyek hazánk jellemző képződményei. Az addig elsősorban oktatói podzolosodás és más, főként távol eső területeken érvényesülő talajtani hatások helyére a hazai sajátosságokat vette programjába.

Kutatómunkáját az alaposág, megbízhatóság jellemezte, képes volt akár ötször is végigcsinálni ugyanazt a vizsgálatot, csak hogy biztos eredményre és jól megalapozott következtetésre jusson. Hasonló alaposág, gondos felkészülés jellemezte oktatómunkáját is. Jól szerkesztett, kiválóan rendszerezett előadásokat hallottunk tőle. Nem volt „színes” előadó, annál inkább tárgyyszerű, könnyen érthető, jól megtanulható és jellemezhető előadásokat tartott. A világos okfejtés, a jelenségek összefüggéseinek láttatása volt ezen előadások legfőbb jellemzője.

Érdeme az is, hogy az addig kevésbé ismert és kevésbé feldolgozott, erdőre vonatkozó ismeretanyagot is beemelte előadásainak tárgyalásába. Legjobban tükrözi ezt a törekvését az Erdészeti éghajlati jegyzet. Itt az éghajlati jellemzők mindegyikének tárgyalását kiegészítik az erdőre vonatkozó megállapítások. Szakirodalomból vagy saját vizsgálataiból merített adatokkal, grafikonokkal, ábrákkal tette szemléletessé az erdő éghajlati elemek érvényesülésére gyakorolt, módosító hatását. Ebben a jegyzetben is, de a talajtanban is egyetlen felesleges szó sincs. Minden mondatot jól megragott, a fontos fogalmakat kiemelte és ezzel átláthatóvá, könnyen tanulhatóvá tette szakterületét. A felsorolt vonásokat kiválóan jelzi az Erdészeti zsehnaptár 1943-as kötetében megjelent összefoglaló munkája az erdészeti talajok bemutatásával. Szigorú vizsgáztató volt, a pontos tudást megkövetelte, de ember tudni maradt, ha erre volt szükség.

Nem lenne teljes a róla alkotott kép, ha nem említeném a művészetek iránti vonzódását. Erről gyermekeinek apjukról készített jellemzése vall a leghitelesebben. Ebből emelek ki néhány részletet: „Dolgos életében, sokféle ágazó munkája mellett is éberben rezonált a művészetekre, amelyekre fiatal korától igen fogékony volt (festett, zongorázott). Rendszeres koncertlátogató volt, családostól. Gyermekeit kicsi koruktól kezdve nagy gondnal vezette be a zene világába, sokszor előismeretekkel felkészítve a koncertek anyagához...” „A képkiallításokat sem mulasztotta el soha megtekinteni és hasonlóan lenyűgöző erővel hatott rá egy-egy kimagasló alkotás vagy stílus.” „A család észrevétlenül zenei légkörben élt, a tehetség anyai részről is adott volt. Mint családapa, miután tudomásul vette, hogy mindhárom gyermecke zenei pályára készül, nagy odafigyeléssel kísérte haladásukat. A néhány házikoncert mellett még fontosabbak voltak a közös triógyakorlások, melyeken - ha tehetett - aktívan, lelkesen nagy élvezettel; mezeynélsett részt.”

Ha most tömör jellemzést kellene adnom Botvay Károly professzorról, azt írhatom: teljes ember volt. Alapos kutató, kiváló pedagógus és széles körű human műveltségű ember. Mindehhez a meleg családi háttér adta meg a töltést. Ezekkel a tulajdonságokkal őrizzük őt emlékezetünkben és szeretnénk a fiatalabb generáció figyelmét is ráirányítani. Két év múlva lesz születésének 100 éves évfordulója. Tudományos rendezvényt lehetne ennek legméltóbb megemlékezést adni és emléktáblával vagy talán mellszobrának kifiragásával tisztelni szakemberi és emberi nagysága előtt.

Dr. Szodfridt István

Emlékhelyek a Bükk hegység keleti oldalán

„Barátod a természet” jelmondat hirdette azt a kiállítást, amelyet Szombathelyen az Oladi Általános Iskola tanulóinak fákat, virágokat, naplementét, tájakat ábrázoló rajzaiból állítottak össze.

Az emberiség többségének pihenési lehetőséget, felüdülést, regenerálódást, a művészeknek állandó témát adó és önmagát mindig megújító természet legszebb gyöngyszeme az erdő. Az erdő, amely szépsége mellett kenyéradója az emberiség kis csoportjának; az erdőt nevelő, őrző erdész szakembereknek és a szükséges munkálatokat elvégző erdei dolgozóknak. A munkahely pedig az emberre veszélyforrást is jelent. Veszéllyekkel van tele az erdő, ahol nincs védőbeendezés, védőrács, ahol nem sík, tiszta padozaton áll a munkát végző, aki nem lát be a fa törzsébe, időben nem észlelheti a benne rejlő hibát. Munkáját árkokkal, különböző egyenlőtlenességekkel szabdaltn terepen, meredek hegyoldalon, sziklás, kőfolyásos lejtőn végzi. Ilyen körülmények között elkerülhetetlen a baleset, amely végzetes is lehet.

A szakember tisztelettel adózik a nehéz és veszélyes erdei munkát végző embernek. Kegyelettel megőrzi az erdei munka áldozatainak emlékét, és állít emlékművet becsülése kifejezéséért.

A Kelet-bükk Állami Erdőgazdaság 1968-ban állított emlékművet az erdei munka áldozatainak. Az emlékmű, melyet *DRUZZSA* motorfűrésszel *István* tervezett, egy vihar által tépett, szimbolikus lucfenyőt ábrázol. A kegyhely a lillafüredi Erdészeti Igazgatóság területén, a kurtabérci tekrek (töbrök) egyikének aljában található, melynek déli oldalról lucfenyves ad méltó hátteret.

A stílizált fenyő alsó részén bronz relief egy fadóntást végző szakmunkást jelenít meg, a kezében *DRUZZSA* motorfűrésszel. Magán a fenyőfán egy tábla is található, melyen elhunytak nevei szerepelnek. Mellette kőfal áll, melyen két márványtáblát láthatunk. Az alsó táblán a következő felirat olvasható:

„Azok emlékére, akik az erdőgazdálkodásért végzett munka közben életüket veszítették.”

A három táblára eddig ötvenkét nevet véstek fel. A szomorú névsor első személye *Herczeg József* (1903-1923) 20 évesen vesztette életét. A névsor utolsó áldozata *Kovács Imre* (1956-1987). A halálos balesetet szenvedettek legfiatalabbja a 16 éves *ifj. Kulcsár József* (1940-1956) volt.

A felsoroltak között van *Bettenbuch István* (1922-1961) is. *Bettenbuch István* fakitermelő munkacsapat-vezető, a volt munkatárs. 36 éves erdészeti szolgálatom alatt ő volt az egyetlen közvetlen munkatársam, aki halálos kimenetelű balesetet szenvedett. *Betten-*

A parasznai sírkert hátsó falát díszítő táblakép

Fotó: Schalkház Lipót

buch István az Alföldről került a Bükkbe, a hegység rengetegébe és vált igazi erdei munkássá. Feladatát mindig lelkiismeretesen és nagy odaadással látta el. A legnehezebb teendők elvégzésére vállalkozott. A tragédia 1961. május 5-én következett be. A Szent István-tetőn útpásza kitermelése közben érte a végzetes kimenetelű baleset. Sziklakibúváson, néhol kőfolyásos, 30-35 fokos meredek hegyoldalon folyt a munka. A végzetet okozó bükkfa, mely 26 m magas volt, kívülről nem sejtette, hogy az egészséges kéreg és szíjács mögött korhadt geszt húzódik. Hiába végezték feladatukat szakszerűen a brigád tagjai, a rejtett hiba miatt ellenkező irányba dőlő fa a szabályszerűen eltávolodó *Bettenbuch Istvánra* zuhant. Több óras szenvedés után, a késő esti órákban, a diósgyőri vasgyári kórház sebészeti osztályán hunyta le szemét örökre.

Őt kiskorú gyermek maradt árván. Özvegy példamutató önfeláldozással tett eleget anyai kötelességének és nevelte fel gyermekeit. Az özvegyen maradt édesanya most már sokunknak nagymama.

Az emlékmű az elhunytak igaz emberségét hirdeti, melyen az idegenek által is elhelyezett tisztelet virágai minden időben megtekinthetők.

Ezen a helyen fejezte be életét szolgálat közben 1974. IX. 7-én életének 59. évében Csorba József a Bükk-hegység neves erdésze. Megemlékezésül állították erdész munkatársai és családja. 1989. év

A látókői erdészház alatt elterülő réten található kopjafa állít emléket *Csorba József* kerületvezető erdésznek. A napi munkából késő este hazai gyékű a lejtős réten, 100 m-re az erdészháztól – lakásától – esett össze. Családja másnap reggel talált rá. Csak a halál beálltát állapíthatták meg.

A tönkrement előző kopjafa helyére állított új jelkép bizonyítja, hogy az utódokban nemes érzések élnek elődeik iránt.

Az erdészek, erdészeti dolgozók kis tábora összetartozásukat bátran hirdető egyénékből áll. Örömben, bánatban összefogva segítik, támogatják egymást.

Kisházi Zoltán, a Kelet-bükk Erdészeti Igazgatóság igazgatóját az összetartozás gondolata vezette, amikor a parasznai temetőben az erdészek részére elkülönített sírkertet létesített. A kőfallal elkerített temetőrész előterében kopjafa áll. A hátsó fal közepén képet ábrázoló fatábla van. A háttérből sugárzó nap fénye egy derékba tört fatörzsre esik, melynek gyökfőjéhez erdészek helyezik el a tisztelet koszorúját. A kopjafát és a táblaképet *Kiss Pál* faragta.

Az 1981-ben készült létesítményben már négyen nyugszanak. Közűk a 86 évesen elhunyt *Bárfay Zoltán*, aki Kárpátaljáról került a barátságkerti kerületbe. Gazdag tapasztalattal, nagy szaktudással érvényesítve nevelt és hagyott hátra szép bükkösöket.

Dr. Lenár György Erdei emlékhelyek Zemplénben című írásának befejező mondataiból idézve legyen szabad lezárnom munkámat, mert azoknál értékesebbet úgysem tudnék mondani.

„Az egyéni tragédiák színhelyén emelt emlékoszlopokkal igyekeztünk leróni tiszteletünket mi az élők, szakmánk „hősi halottai” előtt. Bízván abban, hogy egyéni helytállásuk, tragédiájuk megörökítésén túlmenően a közvéleményben tiszteletet ébresztünk szakmánk nehézségei, veszélyessége, valamint hagyománytisztelete iránt. Bízunk abban, hogy ezen egyedülálló kezdeményezés tovább fog élni a következő generációknál is.”

Bizonyosan tudom, hogy így lesz.

Schalkház Lipót

CEBE ZOLTÁN

A természetben való egészséges szabadidő-eltöltés lehetőségei kisvárosainkban

Általános megállapítás, hogy a kiterjedt egészségügyi ellátás ellenére romlik a lakosság egészségi állapota. Új és megoldatlan problémák adódtak a megváltozott élet- és munkakörülmények, az egészségtelen életmód, a kedvezőtlen környezeti hatások, a fokozott stressz következtében. Nőtt az elmúlt években a munkaképes emberek halálzási arányszáma és ugyancsak nőtt a rokkantsági nyugdíjra kényszerültek, a leszállékkoltak száma.

A kedvezőtlen tendenciák részben az egészségügyi ellátástól független okokra vezethetők vissza. Nyilvánvaló, hogy bár csökkent az egészségre káros, nehéz fizikai munkák aránya, a technikai fejlődés növeli a fokozott idegi, pszichikai megterhelést. A törvényes munkaidő ugyan csökkent, mégis egyre kevesebb időt fordítunk pihenésre. Az életszínvonal emelkedése – hosszabb időre visszatekintve – nem járt együtt az egészségesebb fogyasztási szokások elterjedésével, sem pedig az egészségügyi kultúra számottevő fejlődésével. Nemzetközi kutatások szerint a hazánkhoz hasonló fejlettségű országokban a halálzási befolyásoló tényezők közül 35-40%-ban az életmód, 20-25%-ban a környezeti ártalmak, a fennmaradó 40%-ban az egészségügyi ellátás, illetve az emberek biológiai adottsága felelős. Mi, erdészek az életmód-változtatás feltételeihez a magunk munkaterületén tudunk hozzájárulni. Miben segíthetünk, milyen szükségleteket elégíthetünk ki, illetve milyen szükségletek merülhetnek fel a jövőben? Két kisváros, a Vas megyei Kőrmend és Szentgotthárd példáján szeretném megmutatni, hogy milyen tervezés lenne szükséges a lehetőségek feltárására, mely elképzelést lehet előterjeszteni.

Kőrmend szabadidő-eltöltési koncepciója

Kőrmend a Rába völgyében fekvő kisváros, kb. 12 ezer lakossal, az Őrség kapuja. Teljesen sík területen fekszik, körülötte szántók és rétek, mellette folyik a Rába, festői kanyargós partjával. A legközelebbi erdőterület a Tílalmas és a Dobogó, a város szélétől 1-4 kilométer távolságra.

A város belterületén jelentős zöldövezeti egység a kastélypark, mely rövid sétára alkalmas és a Rábapart, mely nyári kikapcsolódásra megfelelő, bár vízminősége miatt mind kevésbé alkalmas fürdésre. Keresni kell a célnak megfelelő közeli további kikapcsolódási lehetőséget a városon kívül. Az adottságok egyértelműen a kerékpáros, gyalogos rövid távú turisztikának adnak lehetőséget. Nagyszerű adottságok vannak olyan kerékpár-úthálózat kialakítására, mely módot ad egyes konkrét célpontok rövid úton való elérésére, vagy egy szép körút megtételére, pihenő-, piknikhelyekkel tarkítva, erdei tornapályákat beiktatva.

A kerékpár-úthálózat kiépítése viszonylag nem nehéz feladat, de időben meg kell határozni a pontos nyomvonalat, mert későbbi építkezések lehetetlenné teszik a városból való ideális kijutást.

Az első kerékpár-gyalogút a tilalmasi erdőömb feltárása lenne. E széptölgy-gyertyán-fenyő állományú, jó nyiladékhálózattal feltárt erdő szinte kínálja magát parkerdőnek, pihenőterületnek. A kerékpárút a régi szombathelyi út mentén haladva érne el az erdőömböt. Itt a régi erdészház környéke lenne az első központ, majd a nyiladékokon haladva a másik (sajnos már magántulajdonba adott) erdészház felé. Útközben kialakítandók a pihenőhelyek, piknikterületek, erdei tornapályák, sétaösvények, tanösvények, erdészeti propagandaterületek. A nyomvonal nem okoz gondot, a terület tökéletesen sík, a burkolat kialakításán kívül semmilyen műszaki létesítmény nem szükséges. A tilalmasi erdőt elhagyva a következő cél a magyarszecsődi kavicsbánya mellett kialakítandó kis központ, ahol a lelkes molnascsoádi mgtisz-szel egy nagyon bulgatos sétacsoónakázó területet lehetne létrehozni. Innen az út a 8-as mellett vezetne vissza Kőrmendre, esetleg a későbbiekben elágazna a Rába-partra, Dörösköre, Nádasdra.

Látható, hogy nagyon könnyen megvalósítható egy 2-3 óra alatt bejárható körút, de jóval rövidebb idő alatt elérhető egy-egy célpont is.

A parkerdő kialakítása rendkívül könnyen végrehajtható és nem zavarná az erdőgazdálkodást sem, hisz a tölgyállományok egészségesek, hosszú vágásfordulóval tervezettek. A fajajösszetétel is nagyon szerencsés, és nagyon sok a középkori és idős állomány.

Az első szakasz kissé rideg szántóföld mellett haladna, de ez fásítással ellensúlyozható. Itt is fontos az előre való tervezés, hogy legalább ez a kis sáv ne kerüljön meg magánkézbe.

Ugyancsak fontos az erdészház sorsának rendezése, nehogy lebontásra kerüljön, nagyon nagy a közjóléti értéke.

Békés megye „legidősebb” fái

Keressük minden Békés megyei település „legidősebb fáját” címmel a Békés megyei Önkormányzati Hivatal és a Körös-Maros Nemzeti Parkért Egyesület közöttet a napilapokban egy felhívást Békés megye természetserető és természetbarátainak számára.

A felhívás 1995. a Természetvédelem Éve tiszteletére született, abból a sajnálatos tényből kiindulva, hogy Békés megye az ország megyéi között legkisebb erdőszültségű, fában a legszegényebb térsége. Felhívásunkkal ugyanakkor azt reméltük és reméljük, hogy nagyobb lesz az odafigyelés, a figyelemfelkeltés a fák és azok feltétele iránt.

Elsősorban gyermekekösszegegek, iskolák jelentkezését vártuk, de örömmel állapítottuk meg, hogy több – a természetet szerető – idősebb embertől érkezett levél és fénykép a matuzsálemkorú fákról.

Bizunk abban, hogy az élményt nyújtó öreg fák keresésén túl szakmailag is nyújt valamit, ha mást nem, akkor tapasztalatot arra, hogy mely fajok éltek meg hosszú időt, maradtak meg legtovább igaz ez nem mindig rajtuk múlott, esetleg melyeket érdemes telepíteni, melyek azok a fajok, amelyek térségünkre leginkább jellemzők.

Az bizonyos, hogy a résztvevők által beküldött fajok közül időskorban és gyakoriságban kitűnt a kocsányos tölgy, amely között szerepeltek olyanok mint a *szarvasi Anna-liget* 250 éves *tölgyfái* vagy a *gyulavári erdőrészt bányaréti őstölgyese*, amely egyben Magyarország ezredik természetvédelmi területe. A beküldött fák között olyan ritkaságokat is találunk, mint a *bélmegyeri fehér-fűz*, 6 m kerületével talán az Alföld legöregebb fűzfája, vagy a 170 évesre becsült *Dobozó úti vadkörte*, a *Medgyesegyházanta-*

lálható 200 év körüli *eperfa* és a *mezőhegyesi ménesbirtok* kiráscs feljegyzése szerint 1829-ben írtetett indiai eredetű *platánfa*. Külön érdekességként említ meg az *Okány* község határából beküldött *kocsányos tölgyfát*, amelyről feljegyztek, hogy 1857-ben Sissy királynő is pihent alatta, amint férjével Gyuláról hazafelé tartott.

Összességében megállapítható, hogy fenti felhívásunkra 30 település 70 öregekürű fájáról érkezett jelzés a pályázatokban. A Mezőhegyesben megrendezett „Megyei Természetvédelmi Napok”-on, melyen *dr. Baja Ferenc* miniszter úr is jelen volt, minden pályázónak oklevéllel és emléktárggyal köszöntük meg a közreműködést.

Ugy reméljük, hogy a készülő Békés megyei hosszú távú fásítási koncepcióban jó hasznát vesszük a szerzett tapasztalatoknak a megfelelő telepítendő fajfajta kiválasztásában.

Szelekovszky László
a Békés m. Önkorm. Hivatal főtanácsosa

Az előrelátás fontosságát nagyon jól szemlélteti a magyarszeccsödi bányát. A tavat kavicsbányászással a molnarszeccsödi Rábamente Mgtsz létesítette ideális helyen, a nagy idegenforgalmú 3-as műút mellett. A kavicsbányászás következtében egy nagy méretű, tiszta vízű, mély tó keletkezett romantikus parttal, szigetekkel. Mellette egy kavicsfeldolgozó telep. Körmentől való távolsága kb. 3 km. A kavicsbányászás megszűnt, most horgászok vették birtokukba. A gépek elvonultak, a tsz nagyon szép gesztenyéknek megkezdte a partok rendezését, fásítását. De sajnos a kibányásztást nagyon meredek részével hagyták abba, így a partot közvetlenül csak néhány helyen lehet megközelíteni, különben balesetveszélyes. Ez is jó példa arra, hogy ha előre gondolunk a későbbi felhasználásra, akkor kis költség- (vagy költség nélkül) munkánk alkalmas utólagos közjóléti hasznosításra.

A terület kiválóan megfelelne kemping és zöldvendéglő létesítésére.

A döröskői tó későbbi bekapcsolása szintén nagyon érdekes feladat lenne.

Szentgotthárd szabadidő eltöltési koncepciója

Szentgotthárd, ez a Vas megyei, kb. 10 ezer lakosú kisváros nagyon szerencsés fekvésű. Az Alpokalja dombvidéke egészen a szélső házakig nyúlik. Az utolsó 15 évben a Vendvidék Szakszövetkezet és a Falikó hatalmas méretű erdősítést, telepítést hajtott végre ezeken az erodált domboldalakon, melyeken a mezőgazdasági művelés már nem volt gazdaságos. Gyönyörű fenyőfialatosok létesültek, ezek hatalmas összefüggő erdőtümböt alkotnak, erőteljes növekedéssel lassan megváltoztatják a táj arculatát, erdőfélkört alkotva a város körül, néhol az erdő egészen a szélső házakig lenyúlik. Kevés olyan magyar város van, ahol az erdő ennyire megközelíti a várost.

A szakszövetkezet azonban nemcsak fatermelő erdőt telepített. Jól tudta, hogy ez az erdő felmérhetetlen érték a város számára, tehát a munkát már úgy végezte, hogy a telepítés kielégítse a közjóléti igényeket is. Évgett sétatákat hagyott, nagy tisztásokat alakított ki, nem beerdősítve ezeket. A szombathelyi erdőfelügyelőség segítségével megkezdte ezek berendezését erdei bútorokkal, esőbeállókat, piknikhelyeket létesített. Természetesen a Falkó is elvégezte ezt a munkát.

A terepviszonyok merőben mások, mint Körmentésén. Jellemzők a szaggatott domboldalak, rendszerint a Rába völgyébe lefutó árkokkal, vízmosásokkal, mellékvölgyekkel. A kialakítandó parkerdő párhuzamosan fut a Rába völgyével, Kéthelytől Máriaújfaluig, az ottani parkerdőig. Mindentűt gyönyörű a kilátás a Rába-völgyre, helyenként az osztrák hegyekre, tájakra.

A terep jellegzetessége kimondottan a gyalogos turizmusnak, a természetjárásnak kedvez, csak erre ad lehetőséget. Szamba jöhet esetleg még a lovas turizmus is.

Rendkívül kedvező, hogy az erdőterület (néhol csak a nyúlványai) leér a szélső utcáig, így megközelítéskor nincs úrosjárát, a szélső házak után a kikapcsolódásra vagyó úmndjárt az erdőben lehet.

Az előbbiek lehetővé teszik a sétálási távolság tetszés szerinti beosztást is, mert erre a több bekötő, visszavezető út módot ad. A piknik- és tűzrakóhelyek, játszótérek, kilátópontok így önálló kirándulási célok is lehetnek.

A máriaújfalusi tó kiemelkedő esztétikai és szórakozási célpont. A tóra egyik szép befejező pontja. Itt kellene létesíteni egy zöldvendéglőt.

A kialakítandó szép parkerdő biztosan nemcsak a szentgotthárdiakat szolgálná, hanem Szentgotthárd idegenforgalmát is fellendítheti. Nagyon jó lenne egy mini arborétum létesítése is a parkerdő bejáratánál, ahol a sétára induló megismerkedhetne az eljé kerülő növényzettel, fákkal, cserjékkel. Örülne, ha a lent tanultakat később felismeri az erdőben, az élő természetben.

A cikkünk által megkívánt előregondolkodás itt már megvalósult, mert előrelátható a tervezéssel, viszonylag kis fáradsággal és költséggel a jövőbe tekintve a célnak majd megfelelő közösségi létesítményt lehet létrehozni, ami később elkezdve csak nagy anyagi ráfordítással, tördélssel valósulhatna meg.

Az előrelátás az erdész érdeke is, hisz az igény valamikor mindenképpen jelentkezik, és későbbi létesítéskor lehet, hogy ez a munka az állomány kárát is jelentené. Lehet a jelent és a jövőt egyszerre szolgálni, bár ez nekünk erdészeknek természetes, de azért fontos figyelembe venni az igények bővülését, változását. Sok gazdálkodó szerv van, melynek munkája a tájat befolyásolja, és ha ezek is ilyen szellemben végeznek munkájukat, biztosan megváltozna környezettünk és emberivé válna.

Emlékeztető az MTA Agrárközgazdasági Bizottság és az MTA VEAB Mező- és Erdőgazdálkodási Munkabizottsága közös rendezvényéről

Helyszín: *Balatonfelvidéki Erdő- és Fafeldolgozó Rt. tanácssterme*

Téma: Az erdőértékeléssel kapcsolatos kutatási eredmények ismertetése, megvitatása

A rendezvényt *dr. Viharos Zsolt* vezérigazgató (BEFAG Rt.) nyitotta meg. Ismertette a Balatonfelvidéki Erdő- és Fafeldolgozó Rt. most már ritkaságnak számító integrált működését.

Előadások: Ezt követően *Sipos Aladár* akadémikus adott alapos áttekintést a földértékelésnek az elmúlt tizenöt évben lezajlott folyamatairól és a jelenlegi gondokról. Elmondta, hogy a kutatás a 90-es évektől pénz hiányában megtorpant. Nagy problémát jelent, hogy hiányzanak az értékeléshez szükséges, megbízható adatok. Később meghatározott időpontban egy újabb megbeszélés összehívását tervezik a földértékelésről.

Dr. Márkus László alapos előadásá-

ban összefogialta az erdőértékelés céljait és módszereit. Szerinte az erdő faanyag szerinti értéke a termőhely és a faállomány értékének összegzésével számítható.

Dr. Illyés Benjamin egyetértett Sipos akadémikussal abban, hogy az aranykorra rendszer elavult. Rámutatott az adatgyűjtés fontosságára. A föld és az élőfakészlet-érték szerinte nem választható el egymástól. A természeti adottságokra visszavezethető különbözőzeti járadék lehet az értékelés alapja.

Dr. Mészáros Károly beszámolt az Erdészeti és Faipari Egyetemen a közelmúltban végzett elméleti kutatásokról és azok gyakorlati alkalmazásáról. Az egyetemen már rendszeresen folyik erdőértékelési szakértők képzése.

Dr. Várhelyi István nagy érdeklődés által kísért előadásában hasonlította össze a VEAB régió erdészeti adottsá-

gait az országos adatokkal. Korreferátuma a jelen kérdései mellett megadta a téma prognózisát is.

Dr. Héjji Botond korreferátumában ismertette az erdő egyéb funkcióinak értékelési lehetőségeit.

Vita: *Szöke Ernő* hozzászólásában kifejtette, hogy a faanyag csak kisebb részét képezi az erdő szolgáltatásainak. Az egyéb funkciók miatt a jövőben felértékelődik az erdő.

Dr. Somkuti Elemér rámutatott az emberiség számának rohamos növekedésére és az ebből származó problémákra. Országos példájához hasonlóan Magyarországon is fel kellene oszteni régióokra a tulajdonosoktól függetlenül.

Dr. Némethi László utalt rá, hogy új helyzet alakult ki és erre új módok kell reagálni.

Sipos Aladár akadémikus zárszavában kijelentette, hogy szélesebb körűt ölt fel a tanácskozás. A tudományak előbbre kell tartania, mint a gyakorlatnak.

Dr. Héjji Botond
az MTA VEAB munkabizottság titkára

Emlékezés Mágócsy-Dietz Sándorra

Az erdészeti szakirodalomban jártasoknak ismerősen cseng a Fekete-Mágócsy-Dietz vagy éppen a Fehér-Mágócsy-Dietz szerzőpáros neve. Fekete Lajost és Fehér Dánielt különösebben nem kell bemutatnunk, de Mágócsy-Dietz Sándor élete és munkássága kevésbé ismert szakmai körökben, ezért halálának 50. évfordulóján reá emlékezünk.

1855. december 7-én Ungváron született, de nagybátyjánál, a nagynevű Hazslinszky Frigyesnél Eperjesen nevelkedett, aki a botanika iránti szeretetet otthozta az ifjúba. Az eperjesi evangélikus gimnázium elvégzése után a budapesti tudományegyetem bölcsészeti karára került, ahol 1879-ben természetrajz-kémia szakos tanári oklevelet kapott. Egyetemi éveit alul gr. Andrassy Manó családjánál nevelésküldő, diplomáját később, 1883-ban földrajz szakkal is kiegészítette. Az 1879/80. tanévben a selmecbányai akadémián kapott tanársegédi állást, első fontosabb művének megírásához ekkor látott hozzá. A Rügy- és levélkulcs a Magyar Birodalomban honos és honosított fásnövények meghatározására c. munkája 1882-ben az Erdészeti Lapok hasábjain látott napvilágot. Ez egyben az első erdészeti dendrológiai tárgyú határozó is hazánkban. Bár egyéves selmeci tanársegédeskedés után a budapesti tudományegyetem növénytan tanszékére került Jurányi Lajos asszisztensként, az erdészeti botanika művelését azért nem hagyta abba. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint a bevezetőben emlegetett szerzőkkel megírt két nagy mű, az első erdészeti növénytan, illetve ennek későbbi, megújított változata. Fekete Lajossal és Rejtő Adolfal 1891-ben adták ki az Erdészeti növénytan I. kötetét, melyben az általános növénytant tárgyalják. Öt évvel később, 1896-ban Feketével együtt jelentették meg a II. kötetet, mely a részletes növénytant tartalmazza. Ez a kétkötetes, csaknem kétezres oldalas munka egyben az első hazai, átfogó növénytan mű. Századunk első harmadában Fehér Dániel Mágócsy-Dietz Sándorral karöltve kísérletet tesz az Erdészeti növénytan megújítására. A szerzők egyre gyarapodó leterhelése miatt azonban csak három kötet

megírására futotta; az 1929-ben megjelenő I. kötet a morfológiát, az 1931-es II. kötet az életant, míg az 1935-ös III. kötet a virágtalan növényeket és a nyitvatermőket tárgyalja. Sajnos a IV. kötet, a zárvatermők ismertetése nem készült el.

A fenti alapl művek megírásán túl Mágócsy-Dietz Sándornak arra is jutott ideje, hogy erdészeti tárgyú cikkeket is megjelenessen. Csaknem hetven ilyen témájú munkáról tudunk, amelyekben – a szerző széles látókörének bizonyítékeként – különféle erdészeti szakmai kérdések kerültek terítékre. Foglalkozott az erdei-, luc- és jegenyefenyő változatosságával, a fűzök és tölgyek telepíthetőségével, az európai erdei fák eredetével. De jelentek meg közlései az erdészeti növénykerttan, valamint a fás növények anatómiája és élettana területéről is. Behatóan tanulmányozta a gesztésedést, évgyűrűképződést és vastagsági növekedést folyamatait, valamint a fák tápanyagfelvételt. Szánt időt arra is, hogy az Erdészeti Lapok hasábjain külföldi botanikuskeretek és honosítási kísérleteket mutasson be, de foglalkozott erdészettörténettel is, miként azt a legrégebb magyar erdészeti műről és a selmeci botanikus kertről írott dolgozata bizonyítja. Utazásainak, a külföldi szakirodalomban való bűvárkodásainak eredményeként pedig lapunkban színes leírásokat adott más földrészek erdeiről, a Jóréménység fokától egészen Új-Zélandig. Az elsők között szállt síkra a nézet ellen, hogy az Alföld természetes vegetációja a sztyepp, ezért alkalmatlan fás növények telepítésére. Az erdészek iránti rokonszenve és az erdészeti növénytan művelése mellett tett fogadalma mindvégig, haláláig megmaradt.

Itt nincs lehetőség arra, hogy Mágócsy-Dietz Sándor egyéb botanikai, budapesti egyetemi tanári és fűvészkerti igazgatói munkásságát bemutassuk. Elismerésként fémjelzi az, hogy 1897-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1908-ban rendes tagjává választotta. Székfoglaló előadásai szintén kapcsolatosak az erdészeti növénytantal, a Kétszikű fás növények béldiaphragmája, illetve A lomblevelek alkalmazkodása címmel hangzottak el.

A számos tisztséggel felruházott és nem csekély elismerést kivívott tudós hosszú, békés életet élt meg. Kilencvenéves korában, néhány nappal a budapesti ostrom után, 1945. február 27-én hunyt el.

Dr. Bartha Dénes

A csermelyciprusról

Napjainkban a honi dendroflóra mintegy 40-45 faja védett. A védett fák, cserjék nagyobb részének hazánkban mindössze néhány előfordulása ismert, más fajok jelenléte bizonytalanabbá vált, adataik megerősítendőek. Utóbbi csoportba sorolható a csermelyciprus is, melynek kipusztulása – ez idáig – valószínűsíthető volt.

A csermelyciprus (*Myricaria germanica* (L.) DESV.) a tamariskafélékhez hasonló, 1-3 méter magasra növő cserje. Levelei aprók, pikkelyszerűek, lombzata kéköcszürke színű. Nyáron át folyamatosan virágzik, végálló virágfüzérékbe tömörülő rózsaszínű virágai jellegzetesek. Toktermésében sok kis bolyhos, üstökös mag fejlődik. A csermelyciprus a szárazföldi területek növénye Közép- és Dél-Európában, folyó menti törmelékfalakon él. Pionír jellegű, ún. hordalékcserje. Századunk első felében publikált előfordulásai (Szigetköz, Rába, Dráva, Mura) napjainkra bizonytalanokká váltak. Ez év augusztusában *Horváth Zoltán* talált egy példányt egy őrtison Dráva-zátanyon, majd néhány nappal később a zátony szisztematikus bejárásakor még mintegy 20 cserjét találtak. Az élőhely jellegzetes, valaha nyílt felszíni több hektáros sódérzátony, melyet az áradó folyó rendszeresen átmoshat. A szigeten megjelent a beerdősülés első lépéseként a tömeges fűz-nyár újulat, s helyenként már 3-4 méter magas nyárfiatalósokat láthatunk. A fűzek közül említést érdemel a szintén védett, itt tömeges parti fűz (*Salix eleagnos*). Véleményünk szerint a térségben még várható a csermelyciprus előkerülése, de minden bizonnyal csak hasonló mennyiségben.

Sajnos, a Drávára valaha oly jellemző építő-romboló tevékenység a beavatkozások következtében (szabályozási munkálatok, vízierőművek) egyre jobban korlátozott. Így új zátonyok, szigetek alig létesülnek, a korábbiak cserjésednek, majd beerdősülnek. E folyamatsor a pionír hordaléknövényzet – és pl. a nyílt zátonyokon fészkelő madarak – számára az élettér megszűnését jelentheti. Emiatt a speciális élőhelyek fokozott odafigyelést és ezzel együtt védelmet igényelnek.

Fenyősi László – Horváth Zoltán

GÁL ISTVÁN

Erdőismeret – Székelyföldről

Első pillantásra úgy tűnne, hogy az erdőről szerzett ismereteink tájanként nem térhetnek el egymástól. Miért vetem fel a kérdést úgy, hogy a Székelyföld szerint külön erdőismereteket emlegetek? Azok az erdészek, akik 1940 szeptemberétől kerültek a Hargita környékre, sok olyan szakismeretre tettek szert, melyekről az erdészeti szakmai képzés folyamán nem kaptak tájékoztatást. Pedig hamarabb igazodhattak volna el az eltérő megjelölések ösvényein, ha „útjelzés” állott volna erdőjárásuk közben a fákon, köveken.

Most ötven év múltán megpróbálom, hogy a hézagot pótoljam, és közreadom mindazt, ami sajátosan székelyföldi volt az erdők környékén.

Még bukaresti műegyetemista koromban akartam leírást közölni a Revista Pădurilor erdészeti szaklapban a *Lucsos* nevű vulkánkráterben keletkezett, tőzegesedett növényi társulásról. Ez elmaradt. Csupán azért, mert a szakközleményekben nem találtam azokat a megnevezéseket, melyek a székely közösségek nyelvhasználatában ismertek voltak. Sem *Fekete Lajos*, sem a román *Prodán* nem úgy jelölte a fajokat, ahogy a székely ember elnevezte volt. Főleg a fenyőfélékkel volt baj. Nézzük csak!

A *lúcfenyő* a székely használatban *erdei fenyő*.

Az *erdeifenyő* viszont *lúcfenyő*.

A *vörösfenyő* olyan ritka, hogy nincs székely közismert neve.

A *tölgyfélékkel* is gond van.

A *tölgy* (*Quercus robur*) a csiki székely szerint *cseréfa*. Ez Csíkbán alig van, talán Alcsíkon.

A *cser* (*Qu. cerris*) *cserfa*. Ez csak tűzifának jó!

Benedek Elek életrajzi regényében *cserfát* említ, de mert Erdővidéken a tölgy gyakori, úgy látom, a tölgyet jelöli a *cserfával*, de nem *cseréftá* mond, hanem csak *cserfát*.

Benedek Elek szülőföldjén *Erdővidéken* a hársfa is gyakori fajaj. Egy ősrégi elnevezése is fennmaradt a hársnak, az egyik település nevében. *Száldobos* a táj, melyen a hárs, a *száldob* ismert, vagyis a hárs-as. A hárs másik neve is ismert: *zádog*.

Az eltözegesedett vulkánkráter *Lucsosnak* nevezik, ahol az erdeifenyő mellett a jégkorszakból megmaradt törpe nyír (*Betula nana*) növényi ritkaság: a rovarevő barmalfő, a *Vaccinium myrtillus* és *Vaccinium vitis-idaea* található. Ezt a két növényfaját a székelyek sajátos elnevezése után érdemes említeni. A fekete áfonya és a vörös áfonya ízletes termése hasznosítási forrás is volt.

A *kokojza* elnevezés a fekete áfonya székely neve. Rokonnangzású a román *coarșe* névvel.

Az áfonya alatt értik a *piros kokojzát*.

A *Lucsos* vízenyős, lapos területével ellentétben a másik eltözegesedett vulkánkráter a *Mohos*. A Csomád tömbje egyik kráterén, a Szent Anna-tó mellett alakult zombékos, mohapárnákkal fedett, sekély vízfelületű, kihalt kráter gyűrűjében. Élővilága eltér a *Lucsora* jellemzőitől.

Hogy a kokojzát összegyűjtéssék, s haza is vihessék, széles körben ismert volt a *kászú* készítése. A kivágásra jelölt lúcfenyő (erdei fenyő!) kérgét egy darabban lefejtették, s a lapot összehajtván, edényt nyertek. Az időben, amikor a házépítést is a közös erdőből nyert boronából húzták fel, a szarufának alkalmas fenyőtörzseket a lábon álló alkalmas egyedek kéregtelenségével készítették elő. A csuszap törzs felülete így gyantásodás folytán tartóssá vált a szabad levegőn. Tehát az időben a kászú készítésével nem okoztak kárt. Nem úgy mint ma, amikor az állomány fát nyúzzák meg a kászú miatt. Ma szigorúan tilos kászút készíteni, hacsak nem a már ledűnött törzsről nyerik a kérgét.

A fadöntéshez ma is a *fészit* használják. A hajk készítése motorfűrésszel gyorsabb, így lassan a *fészit* csak *hasogatóra* lesz alkalmas.

A *harsafűrész*, vagyis a keresztvágó fűrész volt alkalmas a rönk darabolására. A vasfűvökben nyert vascipőt a *vasverő* műhelyben dolgozták fel, s készítették fűrészlapot és fészit, melyet rajzdiszítéssel cifráztak. Az Olt mellett a Vasfűvő-dombon feltárták a régi ércfeldolgozót; itt vasverő is működött. Csíkmadarason hasonlóképp létezett *hánor*, s innen látták el a Madaras-pataknál épült, egymástól köbhajtásnyira szorogóskodó deszkaműzök vizimalmokat. Fűrészlappal. A deszkát és fosznideszkát (palló) *kóboros* szekereken vitték be Barassóba (Brassóba). *Andori* (Aladics) *Zoltán* erdőmérnök, fotóművész őrzi felvételén a már kihalt, de még a harmincas évek során élő mesterség képe. Madaras nemcsak arról volt híres, hogy még a pap is fazekas, hanem a deszkás szekereseiről is.

Ha az erdőjáró elfáradt csámbuggása közben, nem heveredett le öreg fenyő árnyékába, mert a *csereklyé* bár selymes felülete hívogató, a fenyőtű szúrós, és mint a kullancs ráragad az emberre. Így inkább a borvizet *faköprü* közelében keresett zöldgyepes, árnyas helyet. Ma betongyűrű helyettesíti a fenyőtörzsből készült forrásfoglalást, a *faköprüt*.

Máig is azon töprengök, vajon gyermekkoromban hallottam-e a csalogány csattogását? Csíkbán születtem, ott nőtem fel. de félig tudatosan a csalogány után hallgatóztam. Inkább az érzélgős műdalokból és német versfordításokból érzektem a csalogány énekes remekléseit, mint a gyakorlatban is módomban lett volna felfognom hatását. Itt Baranyában lett világos előttem, hogy a csalogány valóban olyan, mint a hasonlat Dérynével: a nemzet csalogánya, az erdők csalogányának emberi mása, utóéletlen művésze. Úgy érzem, Csíkbán nem is ismerhettem meg a csalogányt, mert nincs lomerdő. S igen zord az éghajlat, s kevés a kukac. De van fenyőrigó, *lipinka* madár (barázdabillegető), fajdkakas (havasi páva), amelyért messze földről csődülnek a havasokra a puskások.

S egy csiki havasi vadról is néhány szót: a *vadmacskáról*.

Előtte azonban érdemes szót ejteni arról is, hogy a vadmacska volt a mérnök oklevelem románra honosításának vizsgáteleme vadgazdaságból Bukarestben, akkor, amikor a második világháború után hazatelepedtünk volna Csíkbába. Ha visszavesznek régi szolgálati helyemre Besztercére.

Negyvenfokos hidegben utaztam Bukarestbe, hogy vizsgátek román nyelven is. Merthogy a tudósok – tudott dolog – igen gyanakvó emberek. Így történt, hogy mikor Észak-Erdélyt az anyaországhoz csatolták, a soproni professzorok úgy látták, amit Bukarestben tanítottak, az nem ér fel azaz, amit a soproniak tanítanak, ezért számomra elrendelték, hogy a Bukarestben elmaradt hat vizsgám és az államvizsgám helyett 16 vizsgát, hat tantárgy lehallgatását és két államvizsgát vagyok köteles letenni, hogy magyar oklevelet nyerhessek. A 16 vizsgából három értségi tárgy volt. Nem csoda, hogy a várható fél év helyett másfél év lett, amire az erdőmérnöki oklevelet megszereztem. Így lett az anyaország számomra „mostoha anyaország”. Közben folyt a második világháború. Utászrszavolyban és pontonhíddal a vállamon tanultam és vizsgáztam Sopronban. Illetve feküdtem 40 fokos lázzal Esztergomban a városi kórházban három hétig, élet és halál közt. Megúsztam élve. Mint ahogyan a bukaresti honosítási vizsgát. Ezen a vizsgán a volt bukaresti professzoraim olyan meleg szívvel fogadtak, mintha gyermekük lettem volna. A vadgazdaságból *dr. Nedici*, aki Károly román királynak volt a vadász mestere, megkérdezte melyik vidékről vagyok. Megtudta, hogy Csíkból; *kérdése a vadmacska* volt. Jól megértettük egymást, s öröm volt a vizsga. Honosított román diplomával a román minisztérium átadott a havasokon Moldvába a románok közé. Se feleségem, se jóanyám nem tudtak románul. Így történt, hogy fordítottunk szekerünk rúdján, s visszatörtünk Zalaegerszre, ahol most már két oklevél árnyékában művelhettem az erdőismeretet.

A TERMÉSZET KALENDÁRIUMA

Régi kalendáriumokban találkozhatunk a november régies neveivel. Így hajdan nevezték Szent András havának vagy őszutónak.

Az egykori kalendáriumok november hónapról is jegyezték fel érdekes időjárásokat. Így i.e. 280 novemberében a gallok a görögországi Delfi városát akarták elfoglalni és felpredálni, amit egy nagy erejű hóvihár megakadályozott. I.sz. 974. november 1-én kezdődött az az igen kemény tél, amely egész Európát alaposan próbára tette. 1099 novemberében Hollandiában és Angliában pusztítottak heves viharok, amelyek óriási áradásokat okoztak. A krónikák szerint mintegy 100 000 ember vesztette életét. A szokatlan időjárásokat feljegyző krónikákból érdemes megemlíteni, hogy 1690-ben Braszóban egy erős szélvihar félj lerombolta a János templomot. 1854. november 14-én a krími háborúban egy hatalmas erejű szélvihar semmisítette meg az egyesült angol-francia hajóhadakat.

Ez a hónap már átmenetet képez a tél felé. A hajnali ködök gyakoriak, olykor egész nap is megmaradhat. Előfordul, hogy reggeli jégvárta feszül az út menti tócsákon, máskor dör lépi be a tájat.

November legelső jeles napja 1-je, Mindszentek napja, míg 2-a világszerte a halottakról való megemlékezés dátuma. A mai Mindszentek római eredetű igazolja, hogy sok helyen nem is egyetlen napot, hanem hetet ünnepelnek. „Az elmúlás, a halál gondolata különben jól beleillik a természet nyújtotta keretbe, az ősz, a pihenni tőri növény- és állatvilág hangulatába.” – írja Kalendáriumában Xántus János. November 11-e, Márton napjához igen sok parasztrekula kötődik. „Márton olykor fehér lovon jár” – amely szerint november közepén már várható az első havazás.

Bár októberben legszívesebb az erdő, ám a kőfátyolos novemberi erdők is csodaszépek, és ez a színorgia már a természet évente ismétlődő haldoklását jelenti. Összel az élő növények levelei kezdenek feleslegessé válni, amelyekből így kezezik minden hasznosítható tápanyagot visszavonni száraikba, ahol elraktározzák. Elsősorban a nehezebben pótolható anyagokra van szüksége, mint a nitrogén és a foszfor. A nitrogén a zöld színt adó klorofillhoz kötődik, ezért együtt is bomlanak el. A levél ekkor veszíti el zöld színét, ekkor tűnnek elő a levél más festékanyagai, mint a narancssárga karotin és az aranyárga xantofill. Az elszíneződés a levelek szétlő befelé vagy a levélerektől indulva kifelé halad. Megfigyelték, hogy előbb színeződnek el az alsó, idősebb levelek. „Peregnek a hulló levelek, szövik a nyár halotti leplét” – fogalmaz költőiesen Xántus János.

Novemberre az igazi gombaszazonnak már vége, bár még ezekben a hetekben is gyűjthetők gombák. Különösen a hónap első felében szedhetünk még fenyőtínórut, gyapjas tintagombát, mezei szegfűgombát, rizikét. A leggyakoribb és legismertebb fajok a pereszkefélékhez tartoznak. A legtöbb pereszkefaj húsa vaskos, ám a késő ősszel termőké vékonyabb. Egyik legismertebb a kítűnő, fűszeres ízű lila tölcserpereszke. Emellett tölgyesekben és nyárasokban is tömeges lehet a sárguló pereszke. Apró pikkelyekkel borított kalapjának a széle, valamint fehér lemezei sárgán foltosak. Fehér húsú, nyersen lisztiszagú, de megfőzve ízletes gomba. Fenyvesekben az előző fajhoz hasonló fenyőpereszke gyűjthető. Kevésbé ismert, ám kellemes illatú, ehető faj a fagyalló csigagomba, amely fenyvesekben, fenyővel elegyes lombérdőkben terem.

A hónap első napjaiban még elvétve találhatunk virágzó növényeket, így néhány tő csillagos őszirózsát is. Ebben az időszakban a Dél-Dunántúl erdeinek aljnövényzetében üde színfoltként tűnnek szemünk elé a lónyelvű és a szúrós csodabogyók viszonylag nagy, korallpiros termései.

Gyomtársulásokban, parlagokon gyakori növény a **HÉJAKÚT MÁCSONYA** (1. ábra). Erőteljes, 1 m-nél is magasabbra nőő faj, amelynek hengeres fészkevirágzata ekkor már

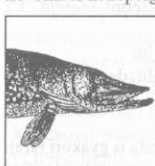
elszáradva tűnik elő, ám még így is igen dekoratív. Sziklageyeken védett növényritkasága a **SZÁRTALAN BÁBAKALÁCS** (2. ábra). Feltűnően nagy, földön heverő virágai már régen elszáradtak, de így is a gyepke ékei maradtak.

Az állatvilág túlnyomó részénél november már téli hónapnak számít.

A rovarvilág nagy része pete, lárvá, báb, esetleg kifejlett állapotban várja az első enyhe tavaszi napokat. A rovarok egy része a tél elől délre vándorol. Így tesznek a bogáncslépkék és a gamma-bagolylepkék is. Ez utóbbinak második nemzedéke szeptember-október hónapokban látható, de gyakran találkozhatunk novemberben is dél felé vándorló példányokkal.

Ebben a hónapban még néhány lepkefaj megfigyelhető, így az őszi pihezővő is. Ám a késő ősz legjellegzetesebb fajai a téljárászok.

Néhány halfajunk, így a törpe maréna csak november közepén kezd ikrázni. Ezt az észak-európai elterjedésű fajt az 50-es években próbálták hazánkban meghonosítani a Balatonban és néhány más helyen. Hazai telepítése nem sikerült, ám elvétve felbukkanhat. Ebben az időszakban javában tart a sebes pisztráng ívása is. A hazai angolnák fő elvándorlási ideje ősze esik. Jelentősebb mozgásukat november közepéig észlelhetjük.

Míg a halak többsége a téli hónapokban nyugalmi állapotban van, addig egyes fajok, mint a **CSUKA** (3. ábra) az egész tél folyamán aktívak maradnak.

Kétlétünk döntő többsége már az előző hónap folyamán telelőhelyeire húzódtott. Ám ha kellően enyhe az időjárás, még novemberben, sőt olykor decemberben is láthatunk békákat. A hónap elején még megfigyelhetjük az október végén téli álomra vonuló foltos szalamandrákat is.

Hüllőink a kétlétűekhez hasonlóan már októberben megkezdik teli álmukat. Kigyóink közül leginkább a vízisikló tart ki november elejéig.

Az őszi hideg szelek novemberre már rég elűzték a madárvilág nótás népét. Október végére a madárvonulás nagyrészt befejeződött. November első felére már csak néhány madár-faj marad. Ekkor vonul el a nyílfarjú réce, a nyári lúd, valamint a legszebb hangú mezei énekes, a **MEZEI PACSIRTA** (4. ábra). Ez idő tájt vonul el feltett madáritkaságunk, a kerecsensólyom is.

Novemberre valamennyi téli madárrendgünk megérkezik. Különösen utak menti vezetékeken ülve tűnhet a szemünk elé egy-egy nagy őrgébics. A sötét-fekete mintázatú madár igen hasonlít a kisőrgébicshez, ám hazánkban sohasem fordulnak elő egyszerre.

Az alföldi szikes legelőkön, főleg a Hortobágyon jelennek meg az északról érkező hősármányok és sarkantyús sármányok, melyek megfigyelése igazi madarászelményt jelent.

Novemberben hűződik teli szállására a ritka nagy patkósróru denevér. Párási ideje ősszel megkezdődik, majd a téli álom szünetiben is tart. Ám a petesejtök csak tavasszal termékenyülnek meg. Ebben az időszakban szaporodhatnak egyéb kismelőseink is, így a cickányok, egerek, pockok.

A hónap vége felé a lombjukat veszített fák, a kietlen, kopár mezők, a rövid, hűvös nappalok és az egyre hidegebb időjárás már jelzik az igazán a decemberrel érkező tél közeledtét.

Szöveg és kép: Andrási Pál

